

УДК 339.9

DOI: 10.31359/2312-3427-2020-4-1-323

О.М. Яценко, д-р екон. наук, професор

yacenkoolgakneu@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4399-2217

**Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана**

**В.Є. Осадчук, молодший дослідник Інституту досліджень сучасного
Китаю імені Бориса Курца**

leraosadchuk09@gmail.com

**Київський національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана**

М.С. Пономарьова, канд. екон. наук, доцент

univerms@ukr.net

orcid.org/0000-0001-8463-821X

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КИТАЄМ ЗА УМОВ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Стаття присвячена дослідженню проблеми торговельно-економічної співпраці України з Китаєм, адже криза, спричинена пандемією Covid-19, вказала як на недоліки, так і переваги взаємозалежності держав. Ідентифікована важливість Китаю як торговельного партнера України. У роботі досліджено становлення та сучасну динаміку взаємодії двох країн в умовах кризи охорони здоров'я та економіки. Визначено слабкі, сильні сторони, а також можливості та загрози двосторонніх відносин в умовах пандемії. Проаналізовано інвестиційну взаємодію країн, визначено сектори посилення їх співпраці та залучення китайських інвестицій. Обґрунтовано перспективи зміцнення відносин через участь у спільних проектах, у тому числі «Один пояс, один шлях», та підписання угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та Китаєм.

Ключові слова: Китай; Україна; торгівля; торговельно-економічне співробітництво; двосторонні відносини; торговельна інтеграція; Covid-19; можливості; загрози.

Постановка проблеми. Сьогодні світ зіштовхнувся із новою кризою, яку спричиненою пандемією Covid-19, яка вказала як на недоліки, так і переваги взаємозалежності держав. Як наслідок постало питання необхідності співробітництва країн. Для України, яка зазнала чималих збитків, з точки зору відновлення економічного розвитку, реалізації національних інтересів та покращення позицій на міжнародній арені, є важливим посилення зв'язку з країною-лідером, яка концентрує значні інвестиції, інновації, науково-технічний потенціал, має найшвидші темпи відновлення, Китайською Народною Республікою. Однак, процес посилення торговельно-економічної інтеграції двох країн може у свою чергу мати ряд загроз для української сторони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Торговельно-економічну інтеграцію країн досліджували: Б. Баласс, Н. Грущинська, Г. Дугінець, Н. Єфремова, Д. Лук'яненко, А. Мазаракі, А. Маршаль, І. Рябуха, В. Репке, П. Стріттен, Я. Тінберген, та ін. Вивченню становлення та розвитку торговельно-економічних відносин України з Китаєм, визначенню пріоритетних напрямків їх співробітництва та можливостей його поглиблення в умовах невизначеності світового економічного простору приділяють увагу такі вітчизняні та зарубіжні дослідники як Т. Власюк, Л. Гальперіна, В. Голод, О. Дроботюк, О. Кіктенко, Т. Чернявська, Зе Тянь Ін Ван, Лі Їму, Лі Янь, Чжан Хенлун, Чжан Чженьчжень та інші.

Формулювання цілей статті. Визначити торговельно-економічні інтеграційні можливості та загрози співробітництва України з Китаєм за умов пандемії COVID-19 та обґрунтувати пріоритетні напрямки співпраці та залучення іноземних інвестицій в національну економіку.

Виклад основного матеріалу досліджень Двостороннє україно-китайське співробітництво розпочалось ще до приєднання країн до СОТ Угодою між Урядом України та Урядом Китайської Народної Республіки про торговельно-економічне співробітництво з 1992 р. [1]. Договірно-правова база двосторонніх відносин України з Китаєм, які нині несуть характер стратегічного партнерства та продовжують динамічно розвиватись, налічує близько 300 документів. Протягом останніх років Китай займає провідне місце серед торговельно-економічних партнерів України. У структурі експорту в 2015 р. Китайська Народна Республіка поступалась місцем лише Російській Федерації, показник якої був вдвічі більший – 12,66%, тоді як у 2019 році Китай зайняв лідируючу позицію та рівень значимості його ринку збільшився до 7%, а Росії впав з 12% до 6% протягом досліджуваних років [3]. У структурі імпорту відслідковується схожа тенденція.

За даними Державної служби статистики України, у 2019 р. товарообіг з Китаєм виріс на 30% порівняно з попереднім роком та становив 12 млрд. 797,9 млн. дол. США. Україна постачає до Китаю здебільшого руди, зерно, жири, олію, машинне обладнання, відходи харчової промисловості, що свідчить про переважання товарів з низькою доданою вартістю у товарній структурі українського експорту. Протягом досліджуваних років в українському експорті до Китаю зростає частка сільськогосподарської та харчової продукції. Слід зазначити, що у 2019 р. українські імпортери покривають 66% китайського сукупного імпорту кукурудзи та 64% соняшникової олії [3]. Імпорт з КНР в Україну значно перевищує експорт до Китаю. Так, він у 2019 р. становив 9,2 млрд дол США, а експорт – 3,6 млрд дол США. Основними статтями імпорту з Китаю є високотехнологічні товари: напівпровідникові прилади, телефони, комп'ютери. До структури українського імпорту у 2019 р. входили: електричні машини (34%), котли та машини (17%), пластмаси, полімерні матеріали (4%) та інше [1].

Варто звернути увагу на те, що сальдо торгового балансу України починаючи з 2016 р. є від'ємним, що негативно впливає на національного виробника та економічний розвиток країни в цілому. У той же час, даний показник Китаю має стабільно позитивне значення, що може нести ризики для економіки України. Слід також зазначити, що коефіцієнт покриття імпорту експортом товарів та послуг, який характеризує масштаб дефіциту торговельного балансу, протягом п'яти досліджуваних років менший одиниці, і це свідчить про те, що доходи від експорту не перекривають витрати на імпорт, тобто залишку китайської валюти в Україні не було (табл. 1).

1. Динаміка експортно-імпортних операцій України з Китаєм за 2015-2019рр.

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Експорт товарів та послуг до Китаю, млн дол. США	2439,7	1892,7	2204,4	2306,1	3780,8
Імпорт товарів та послуг з Китаю, млн дол. США	3899,3	4783,7	5807,6	7797,3	9430,5
Зовнішньоторговельний оборот, млн дол. США	6339,0	6676,4	8012,0	10103,5	13211,3
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,6	0,4	0,4	0,3	0,4

Джерело: побудовано за даними [2].

Пандемія Covid-19 у 2020 р. дещо змінила динаміку торгівлі України з Китаєм через ускладнення логістики та значні витрати часу і ресурсів компаніями на розмитнення їх продукції. Однак, дві країни продовжують розвивати торгово-економічну взаємодію навіть за таких складних умов. Важливим аспектом їх співробітництва на тлі поширення вірусу є допомога один одному в боротьбі з ним. На початку поширення хвороби в КНР, український уряд та компанії надавали допомогу засобами індивідуального захисту. У свою чергу, Китай один із перших хто підтримав Україну в той час, коли епідемія спалахнула на її території. Крім того, за даними Міністерства охорони здоров'я, китайська компанія Sinovac Biotech буде однією із перших, хто поставить вакцину.

Китайська Народна Республіка залишається лідером міжнародної торгівлі та другою економікою, незважаючи на кризові явища сьогодення. Згідно з результатами дослідження американського Центру економічних і ділових досліджень, Китай може відібрати статус першості у США на п'ять років раніше, ніж очікувалося – у 2028 р., однією із причин є швидкість відновлення після наслідків пандемії [4]. Через швидкий розвиток Китаю та значний вплив на зміну світового економічного горизонту інші країни вбачають його як небезпечного конкурента, але й водночас сильного союзника на шляху процвітання.

Для посилення позицій на світовій економічній та політичній арені Китай ініціює ряд масштабних програм та проєктів, які поглиблюють міждержавне співробітництво. Серед таких слід виокремити «Один пояс, один шлях», який відкриватиме нові можливості зростання та розбудови економік партнерів, слугуватиме платформою для зовнішніх контактів.

Участь України в ініціативі головним завданням якої – безперебійна торгівля, є одним із важливих кроків побудови платформи для зміцнення торгово-економічного співробітництва з Китаєм та іншими учасниками даного проєкту. Тому для країн у його межах важливим питанням стало створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Китаєм.

Однак, у свою чергу, розвиток торгівлі між Україною та КНР створює виклики для вітчизняної економіки, адже понад половини негативного сальдо у торгівлі товарами України формується саме за рахунок Китаю. Крім того, після кризи спровокованою коронавірусом у поєднанні з торговою війною між США та Китаєм, міжнародне економічне співробітництво виглядає інакше – спостерігається посилення протекціоністських заходів. До загроз співпраці України з Китаєм варто також віднести: технологічна асиметрія в торгівлі країн (експорт сировини з України та високотехнологічний експорт КНР); обмежений вихід вітчизняного бізнесу на ринок Китаю; високий рівень

тарифного захисту, особливо для сільськогосподарської продукції; загострення конфлікту з США та можливість спалаху конфлікту з іншими країнами; погіршення епідеміологічної ситуації.

Українська сторона, підписавши План дій у межах ініціативи «Один пояс, один шлях», збільшила економічний та інвестиційний інтереси Китаю. Пріоритетами стратегічної україно-китайської співпраці можуть бути інвестиційні проекти у сільське господарство, енергетику, інфраструктуру, військово-промисловий комплекс, розвиток високих технологій в рамках Індустрії 4.0, туризм, суднобудування.

Сукупний обсяг прямих китайських інвестицій у 2019 р. в акціонерний капітал значно зріс порівняно з попередніми роками, проте відповідні інвестиції з України зменшились (Рис. 1). Найбільшу частку у галузевій структурі прямих інвестицій в акціонерний капітал з КНР займає промисловість – 21,43%, зокрема переробна – 17,61%, професійна та науково-технічна діяльність – 17,23%, сільське, лісове та рибне господарство зайняло 13,61% (Рис. 2).

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій України та КНР в економіки одна одної за 2015-2019 рр., млн дол.

Джерело: побудовано на основі [2].

Окремо варто виділити інвестиції в розвиток технологій, що відносять до Індустрії 4.0 та мають вплив на кожен галузь. У квітні 2019 р. було затверджено Програму науково-технічного співробітництва між Україною та Китайською Народною Республікою на період 2019-2020 рр., в яку загалом увійшли 32 спільні проекти [1]. Так, наприклад, у межах «Один пояс, один шлях» КНР активно інвестує в телекомунікації, розвиток 4G та 5G, в технології, пов'язані з будівництвом двигунів для літаків,

вертольотів, суден (Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment Co Ltd інвестує в «Мотор Січ») та енергетичну галузь країн-учасників (понад \$50 млрд), а саме у проєкти розвитку сонячних, вітрових електростанцій, гідроенергетики (компанії CNBM, Shanghai Electric Power Construction, Power China Fujian Engineering, China Machinery Engineering Corporation), переробка сміття (Grandblue Environment Co Ltd, China Everbright International Limited) [5].

Рис. 2. Галузева структура китайських прямих інвестицій в акціонерний капітал України у 2019, %.

Джерело: побудовано на основі [2].

Реалізація цих проєктів збільшує обсяги вироблення енергії, масштаби надання телекомунікаційних послуг. Перспективи залучення китайських інвестицій в Індустрію 4.0 в Україні полягають в тому, що країна має конкурентні переваги: низька вартість і висока кваліфікація трудових ресурсів, близький та вільний доступ до ЄС в рамках Зони вільної торгівлі як основного ринку збуту. Стратегічними напрямками залучення інвестицій є також транспортно-логістична та енергетична сфери. Китайські інвестиції у її розбудову держав-учасниць ініціативи «Один пояс, один шлях» склали понад 90 млрд доларів США [6].

2. Перспективні україно-китайські інвестиційні проєкти

Галузь	Проєкти
Енергетика:	
Атомна	Будівництво блоків Південно-Української АЕС – 4 ГВт, Запорізької АЕС – 4 ГВт, Хмельницької АЕС – 4 ГВт, Рівненської АЕС – 2,6 ГВт;
Теплоенергетика	Будівництво Біо-ТЕЦ Миколаївська область – 270 МВт, Одеська область – 220 МВт;
Вітрова	Будівництво Запорізької ВЕС – 600 МВт, Миколаївської ВЕС – 450 МВт;
Сонячна	Будівництво Херсонської СЕС – 350 МВт, Закарпатської СЕС – 320 МВт;
Нафто- і газовидобування	Модернізація Кременчуцького НПЗ.
Інфраструктура:	
Залізниця	1. Будівництво високошвидкісних залізничних шляхів (Київ – Європа (через Львів), Київ – Одеса, Київ – Харків, Київ – Дніпро), 2. Електрифікація залізниць, 3. Модернізація локомотивного складу Укрзалізниці;
Автомобільні	– транснаціональний транспортний коридор, який з’єднує українські чорноморські порти з Гданськом на Балтійському морі (Go Highway), – будівництво транспортно-логістичних комплексів (біля портів) у Херсонській і Миколаївській областях, – будівництво мосту через Дніпро в м. Кременчук, – будівництво естакади в морському порту в Чорноморську, – будівництво високошвидкісних автомобільних магістралей: Маріуполь – Одеса, Одеса – Львів;
Морські	– створення Одеського портового кластера (Південний, Чорноморський, Одеський), – Миколаївський кластер (Ольвія, Миколаїв, Херсон, приватизація Скадовського порту), – Ізмаїльський кластер (Усть-Дунайський порт – приватизація, Ізмаїльський, Ренійський порти);
Авіа	– реконструкція 15 аеропортів.

Джерело: складено авторами на основі [6, 7] та відкритих джерел.

Було виділено та продемонстровано у таблиці 2 потенційні проекти, які могли б зацікавити китайських інвесторів, реалізація яких забезпечить посилення енергонезалежності України, покращить транзитні можливості та стане надійним каналом для китайського експорту на ринки Європи.

Висновки. Торговельно-економічні відносини України та Китаю останні роки посилюються, але в той же час спостерігається значна диспропорція на користь Китаю, яка відображається у від’ємному сальдо товарообігу, вузькій номенклатурі українського експорту, основою якої є сільськогосподарська сировина з низькою доданою вартістю, та високотехнологічному імпорту. Однак, одним із перспективних секторів є агропромисловий, тому варто залучати китайські інвестиції в переробну промисловість для відходу від експорту сировини до готової продукції. Україна має значні енергетичні, військово-промислові потужності, які є застарілими, тоді як Китай є власником передових технологій, така ситуація відкриває нові можливості для співпраці. Серед пріоритетних напрямків співробітництва та залучення інвестицій також виділяють інфраструктуру, туризм, технології в рамках Індустрії 4.0. та інші. Зважаючи на вигідне географічне положення України, потребу в здешевленні транзиту китайського експорту до одного з найбільших ринків світу – ЄС, та з метою посилення співробітництва країн, розглядається питання створення україно-китайської зони вільної торгівлі. Враховуючи відкритість економіки Китаю, швидке подолання епідемії, вихід із кризи шляхом посилення регіональних інтеграцій може відкрити нові можливості розвитку для України в рамках взаємодії та участі у спільних проектах.

Бібліографічний список.

1. Офіційний сайт Посольства України в Китайській Народній Республіці та в Монголії (за сумісництвом) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://china.mfa.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. International Trade Center. (2019). Trade Map. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.trademap.org/>.
4. Burden L. China's Economy Set to Overtake U.S. Earlier Due to Covid Fallout [Електронний ресурс] / Lizzy Burden. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-26/covid-fallout-means-china-to-overtake-u-s-economy-earlier?sref=Y0jVLcFo>.

5. Лі Їму. Перспективи залучення інвестицій Китаю у розвиток індустрії 4.0 в Україні / Ї. Лі, С. В. Войтко. // Інноваційна економіка. – 2020. – №1. – С. 23–28.

6. Дроботюк О.В. Українсько-китайське економічне співробітництво: підсумки 2010 – 2018 рр. [Електронний ресурс] / О. В. Дроботюк // Україна-Китай. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://sinologist.com.ua/drobotyuk-o-ukrayinsko-kytajske-ekonomichne-spivrobitnytstvo-pidsumky-2010-2018-rr/>.

7. Довгань В. "Один пояс - один шлях" - де китайські інвестиції? [Електронний ресурс] / В. Довгань // ЦТС. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://cfts.org.ua/blogs/odin_poyas_odin_shlyakh_de_kitayski_investitsi__418.

8. Raišienė, A.G., Yatsenko, O., Nitsenko, V., Karasova, N., & Vojtovicova, A. (2019). Global dominants of Chinese trade policy development: Opportunities and threats for cooperation with Ukraine. *Journal of International Studies*, 12(1), 193-207. doi:10.14254/2071-8330.2019/12-1/13.

9. Рябуха І.С. Маркетингова стратегія в системі удосконалення маркетингової діяльності / І.С. Рябуха // Теоретико- методологічні засади ефективного розвитку аграр. вир-ва: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 24– 25 квіт. 2014 р.: у 2 ч. Ч. 1 / ХНАУ. – Х., 2014. – С. 81–83.

10. Пономарьова М. С. Інструменти маркетингу в умовах зростання конкурентних переваг агробізнесу / М. С. Пономарьова, Н. О. Єфремова, О. П. Нагорнюк // Вісник ХНАУ. Серія Економічні науки. № 1. 2018. - С. 247-256

References

1. Embassy of Ukraine in the People's Republic of China. Available at: <https://china.mfa.gov.ua>

2. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. International Trade Center. Trade Map. Available at: <https://www.trademap.org/>

4. Burden, L. (2020). China's Economy Set to Overtake U.S. Earlier Due to Covid Fallout. *Bloomberg*. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-26/covid-fallout-means-china-to-overtake-u-s-economy-earlier?sref=Y0jVLcFo>

5. Li Yimu, Voitko, S. (2020). Prospects for attracting China's investments in the development of Industry 4.0 in Ukraine. *Innovative economy*, 1, 23–28

6. Drobotiuk O.V. (2019). Ukrainsko-kytayske ekonomichne spivrobitnytstvo: pidsumky 2010 – 2018 rr. [Ukrainian-Chinese economic cooperation: results of 2010 – 2018]. *Ukraina-Kytai [Ukraine-China]*, 18(4)
7. Dovgan V. (2018). "Odyn poias - odyn shliakh" - de kytayski investytsii? ["One Belt, One Road" – where is chinese investment?]. *TsTS [CFTS]*. Available at: https://cfts.org.ua/blogs/odin_poyas_odin_shlyakh_de_kitayski_investitsi_418
8. Raišienė, A. G., Yatsenko, O., Nitsenko, V., Karasova, N., & Vojtovicova, A. (2019). Global dominants of Chinese trade policy development: Opportunities and threats for cooperation with Ukraine. *Journal of International Studies*, 12(1), 193-207. doi:10.14254/2071-8330.2019/12-1/13
9. Ryabukha I.S. Marketing strategy in the system of improving marketing activities / I.S. Ryabukha // Theoretical and methodological principles of effective agricultural development. vyr-va: materials International. scientific-practical conf. April 24-25. 2014: at 2 p.m. Part 1 / KhNAU. - H., 2014. - P. 81–83.
10. Ponomarova M.S. Tools of marketing in the conditions of growth of competitive advantages of agribusiness / M.S. Ponomarova, N.O. Efremova, O.P. Nagornyuk // Visnyk of KhNAU. Economic Sciences Series. № 1. 2018. - P. 247-256

О.Н. Яценко, В.Е. Осадчук, М.С. Пономарёва. Торгово-экономические интеграционные возможности и угрозы сотрудничества Украины с Китаем в условиях пандемии Covid-19.

Статья посвящена исследованию проблемы торгово-экономического сотрудничества Украины с Китаем, ведь кризис, вызванный пандемией Covid-19, указал как на недостатки, так и преимущества взаимозависимости государств. Идентифицирована важность Китая как торгового партнера Украины. В работе рассмотрено становление и современную динамику взаимодействия двух стран в условиях кризиса здравоохранения и экономики. Определены слабые и сильные стороны Украины в сотрудничестве с Китаем, возможности и угрозы его углубления. Проанализировано инвестиционное взаимодействие стран, определены сектора усиления их сотрудничества и привлечения китайских инвестиций. Обоснованно перспективы укрепления отношений через участие в совместных проектах, в том числе «Один пояс и один путь», и подписание соглашения о создании зоны свободной торговли между Украиной и Китаем.

Ключевые слова: Китай; Украина; торговля; торгово-экономическое сотрудничество; двусторонние отношения; торговая интеграция; Covid-19; возможности; угрозы.

O.M. Yatsenko, V.E. Osadchuk, M.S. Ponomarova. Trade and economic integration opportunities and threats of cooperation between Ukraine and China in the context of the Covid-19 pandemic. Nowadays, the whole world is facing a new crisis caused by the Covid-19 pandemic, which pointed to both the disadvantage and advantages of the interdependence of states. In response to the challenges of today, countries are increasingly using protectionist measures, which in turn raises the question of the need for cooperation between countries on the agenda. For Ukraine, which has suffered considerable losses in terms of restoring economic development, realizing national interests and improving its position in the international arena, it is important to strengthen communication with a leading country that concentrates on significant investments, innovations, scientific and technical potential and has the fastest pace of economic recovery, the People's Republic of China. However, the process of strengthening the integration of the two countries may in turn have several threats to the Ukrainian side.

The article is devoted to the study of bilateral trade and economic cooperation between Ukraine and The People's Republic of China in the context of a pandemic. The importance of China as a trading partner of Ukraine is substantiated. The formation and modern dynamics of interaction between the two countries in the context of the health crisis and the economy are considered. The weaknesses and strengths of the Ukrainian side in cooperation with China, opportunities and threats of its deepening were assessed. The investment cooperation of countries is analyzed, sectors of their cooperation and attraction of Chinese investments are determined. The prospects of strengthening relations through participation in joint projects, including "One Belt, One Road", and the signing of an agreement on the creation of a free trade zone between Ukraine and China are considered.

Key words: China; Ukraine; trade; trade and economic cooperation; bilateral relations; trade integration; Covid-19; opportunities; threats.

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2020 р.